

ჩაძინებული წყლის მისტერია დავით თურდოსპირელის ნოველაში „გულების
სამრეცხველო“

ნინო კოჭლოშვილი

ი.გოგებაშვილის სახელობის თელავის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

nkochloshvili@gmail.com

<https://doi.org/10.52340/lac.2022.795>

დავით თურდოსპირელი განეკუთვნება იმ ქართველ კალმოსანთა რიცხვს, რომლებმაც თავიანთი მოკრძალებული წვლილი შეიტანეს მეოცე საუკუნის ქართული მცირე პროზის განვითარების საქმეში.

დავით თურდოსპირელის მინიატურული ნაწარმოებები მცირე პროზისთვის დამახასიათებელი ყველა ნიშან-თვისების მატარებელია, რაც გამოიხატება განწყობილებაზე აგებული მკრთალი, შეუმჩნეველი ეპიკური ქარგით, მძაფრი ექსპრესიით, რიტმულობით, რიგ შემთხვევაში ლირიზმითა და რეფრენით, დიალოგური სტრუქტურითა თუ ზღაპრულ-ჯადოსნურ ფანტასტიკური და ფოკლორული ელემენტების გამოყენებით.

დავით თურდოსპირელის ლიტერატურული მემკვიდრეობა საბავშვო ნაწარმოებების სიჭარბით გამოირჩევა, თუმცა მკითხველის ყურდღებას იპყრობს როგორც მწერლის თანადროული ეპოქალური მოვლენების ასევე ზოგადსაკაცობრიო პრობლემების ამსახველი მცირე პროზის საინტერესო ნიმუშები.

ამ თვალსაზრისით გიორგი ლეონიძის სახელობის ქართული ლიტერატურის მუზეუმში დაცული მწერლის არქივი ბევრ საინტერესო მასალას ინახავს, რომელთა უმრავლესობა ჯერ კიდევ გამოუქვეყნებელია და შესაბამისად სამეცნიერო მიმოქცევის მიღმა დარჩენილი.

ამჯერად გვსურს ყურადღება გავამახვილოთ 1916 წლით დათარიღებულ ნოველაზე „გულების სამრეცხველო“.

თურდოსპირელის ეს ნაწარმოები ორი სახით არსებობს, რასაც ერთი ნაწარმოების სხვადასხვა ვარიანტებს ნამდვილად ვერ ვუწოდებთ. 1916 წლით დათარიღებული ნოველა „გულების სამრეცხველო“ ხელნაწერის სახით ინახება ლიტერატურის მუზეუმში დაცულ მწერლის არქივში. ვფიქრობთ, უფრო გვიან უნდა იყოს დაწერილი 1919 წელს გამოცემულ დავით თურდოსპირელის ნოველათა კრებულში „გაწვეტილი ზღაპარი“ დაბეჭდილი ნაწარმოები „გულების სამრეცხაო“. საგულისხმოა ის ფაქტი, რომ სწორედ ეს გვიანდელი ნაწარმოები გამოქვეყნდა საქართველოს დამოუკიდებლობის დროს.

1916 წლით დათარიღებული „გულების სამრეცხველოს“ უჩვეულო დასაწყისი მკითხველს აზიარებს მიუწვდომელზე ოცნებით გამოწვეულ სიხარულსა და ბედნიერებაზე: „არ არის სიხარული იმაზე უტკბესი, როგორც ოცნება ზღაპრულ ბედნიერებაზე... როგორც ძიება ხიბლეთის კუნძულებისა.

რა შეედრება ოცნების ხომალდების ლაღი იალქნების ფრიალს, რომელიც მიისწრაფიან ლაჟვარდოვანი ცის უხილავი სივრცეებისკენ“(N 1.24466-7-1).

ნაწარმოების პერსონაჟს საუკუნეში ერთხელ ჩაძინებული წყლის მისტერია აიძულებს ჭაბუკური გატაცებით გამოწვეული ოცნების ახდენაში.

მას ლაღი, ძლიერი ფრთები სურს, მარმარა მწვერვალებისკენ რომ გაქროლოს, ოცნების ასახდენად ის წლიდან წლამდე მდინარის ჩაძინების მოლოდინშია...

„იშვიათად... საუკუნეში ერთხელ წყალმა იცის შუადამისას ჩაძინება...ვინც იმ დროს მძინარე წყალს თვალს შეასწრებს და ინატრებს რამეს, უეჭველად აუსრულდება ნატვარა...

მე ბევრჯერ თეთრად გამითენებია ღამეები მდინარის ძილის მოლოდინში“(1.N 24466-7-1).

არ არის შემთხვევითი, რომ ნოველის პერსონაჟს მაინცდამაინც წყალი ეგულება, სულერი განწმენდის იმედად. წყალი, როგორც ღვთიური მადლის მატარებელი ყოვლისშემძლე ძალა მსოფლიო ხალხთა რწმენაში სხვადასხვაგვარი დატვირთვის მატარებელია, რიგ შემთხვევაში ზეციდან მიწის განსაწმენდად გარდმოვლენილ ჩანჩქერად აღიქმევა, რიგ შემთხვევაში სიცოცხლის ნაკადად, რიგ შემთხვევაში კი სულიერი განახლების მიღწევის გზად.

როგორც ცნობილია „მდინარე, წუთისოფლის წარმალობის, დრო-ჟამის უმოწყალო დინების ერთ-ერთი ყველაზე შთამბეჭდავი სიმბოლო თავისი არსით ამბივალენტურია: ის განასახიერებს ბუნების ცხოველმყოფელ ძალას, მაგრამ მოიცავს იმ აგრესიულ საწყისსაც, რომელიც უმაღლეს წალეკავს ყველაფერს, რაიც კი თავის დროზე უსაზრდოებია“(2. 139). მდინარეთა „გუნება-განწყობაზე“ იყო დამოკიდებული მთელი ეთნოსის არსებობა, ბუნებრივია, რომ მდინარე უხსოვარი დროიდან საკრალულ ელფერს იძენდა სხვადასხვა ხალხთა წარმოდგენაში.

ვფიქრობთ, ჩვენი ქვეყნის ავბედითი ყოფის ერთ-ერთი მანუგეშებელი სწორედ ქართველთა მეხსიერებაში შემორჩენილი რწმენა იყო ჩაძინებული მდინარის ყოვლისშემძლეობის შესახებ.

ნოველის პერსონაჟს მარმარა მწვერვალების დასაპყრობად ნანატრი ლაღი, ძლიერი ფრთები, ჩაძინებული მდინარის წყალობად რომ ეიმედებოდა, მიუღებელი აწმყოსგან თავის დაღწევის ერთ-ერთ საშუალებად მიაჩნია.

თუმცა, უკვე თმაში შემოდგომის ჭირხლშეფრქვეულს ჭაბუკური გატაცებით თითქოს აღარც სწამს ასეთი სასწაულის. მას უკვე აღარ ელანდება ოცნების არარსებული მწვერვალები და ვარსკვლავები, მას აღარ უნდა ქვეყანა მიატოვოს. ქვეყნის ვარამი ამის უფლებას ართმევს, გრძნობს, რომ კაცთა გულებს უჩვეულოდ ესაჭიროებათ გულების გაფაქიზება. მას უკვე დამსხვრეულ-გავერანებული გულების გადამხალისებელ-განმაახლებელი ენატრება, წუმბეში ამოთართლულ გულებს რომ გარეცხავს და გააქარქარებს,

მაღაზიებზე სხვადასხვა დანიშნულების აბრეშში გაცხოველებული ეძებს გულების განმაახლებელს:

„ნუთუ არ შეიძლება გულების გადადნობა?“,

„მხოლოდ გულებს არსად სცვლიან...“,

„გულებს ხომ არ რეცხავთ კეთილებო?“

ამ სანატრელ შეძახილებზე ყურადღებას ითხოვს, რადგან გარშემომყოფებში ტიალი ცხოვრების ალმურისგან შეტრუსულ გულებს ჰხედავს, ჭუჭყიანი გულებისგან გაჭუჭყიანებულ ცხოვრებას, კაცობრიობას ტალახში ამოთართლულს, ავცია ბედისგან დახავსებულ სასოებას.

მწარე რეალობის შემყურეს რიტორიკული კითხვა უჩნდება:

„რისი მაქნისია ხანგრძლივი სიცოცხლე თუ ცხოვრება გატიალებული იქნება, თუ მუგუზალივით ბოროტებას მიმოახრჩოლებს გული?“ (N 24466-7-1).

სიცოცხლის გახანგძლივებას იმდენად არ სთვლის საჭიროდ, რამდენადაც მისი გასპეტაკებას. ამიტომაც დაბეჯითებით მოუწოდებს ხალხს, მიიტანონ გულები სამრეცხაოში, ცრემლთა ემბაზში რომ გაასპეტაკონ, ზღაპრულ ცხოვრებას რომ ეზიარონ, ისეთ ცხოვრებას დასაბამიდან რომ ეზმანება კაცობრიობას და დღემდე რომ ვერ მოსწრებიან.

„იჩქარე ხალხო სამრეცხაოსკენ!..

ცეცხლით დაიწერე მეხსიერებაში ეს სიტყვები...

მოყვასთაც აცნობე სანატრელი ძახილი...“ (N 24466-7-1).

და მიუხედავად იმის, რომ ყველაფრის უარყოფელი შავი დემონი, რომელიც თითოეული გარშემომყოფის გულში ეგულება, გესლიანად ჩასძახის „მაშა, მაშა, როგორ არა, გააბედნიერებ ხალხსა...“ (N 24466-7-1).

მაინც რწმენას არ კარგავს იმისას, რომ ადამიანები ბუნებით არ არიან ბოროტები... რომ ცხოვრებაა დამნაშავე...ცხოვრება თხუპნის გულებს თავის ჭაობში...

და ამიტომ, მისი ღრმა რწმენით, ჭაობი აუცილებლად უნდა ამოშრეს...

საინტერესოა ის ფაქტი, რომ 1919 წელს გამოცემულ „გულების სამრეცხაოში“, რომელიც, როგორც უკვე აღვნიშნეთ არ არის იდენტური 1916 წლით დათარიღებული „გულების სამრეცხველოსი“, იგივე პრობლემას ვხვდებით, კაეშნიანი, ნალვლიანი ქვეყნისთვის უკეთესი მერმისისათვის ზრუნვის პრობლემას. თუმცა, აქ უკვე მკვეთრად იგრძნობა მწერლის კრიტიკულ-მამხილებელი პათოსი.

1916 წლით დათარიღებულ ნოველაში ცხოვრების მახინჯი მხარეები თუ განზოგადებული სახით არის წარმოდგენილი, 1919 წელს გამოქვეყნებულ ნოველაში ადამიანთა გულების სიბინძურეს, სულების დახავსებულობას უკვე იმპერიალიზმის შხამ-გესლიანი კვამლისგან მომდინარედ თვლის მწერალი.

ამ შემთხვევაში გზა ხსნისად ბავშვობაში მოსმენილი ლეგენდა ეიმედაბა:

„შვიდ-წელიწადში ერთხელ უეცრად გაიხსნება ცა და ვინც ამ დროს მოასწრებს რისიმე ნატვრას, აუცილებლად აუსრულდებაო“ (3.32).

ნოველის პერსონაჟს ერთადერთი ნატვრა აქვს:

„ღმერთო გულ-მოდგინეთ და მუხლმოდრეკით გევედრები: ამიშენე მე სამრეცხაო გულებს, მომმადლე სამრეცხაო გულებისა და მე შევიქმნები უბედნიერესი ადამიანი...

მე ამ სამრეცხაოში გავრეცხ, ბროწი კაკალივით გავღვრეჭ ადამიანთა გაყაყიანებულ-გაყვიზინებულს გულებს...“ (3.33).

და თუ მეუფე აჯას შეისმენდა და ნატვრა აუხდებოდა საახალწლოდ განცხადებით მიმართავდა ხალხს:

„ხალხო, საყვარელი ხალხო!...

ყური დაუგდე სანატრელ ძახილს!..

ახალ წელს ასე ნაღვლიანად, ასე უღიმღამოდ იმიტომა ჰხვდები, რომ ტიალი ომის აღმურისგან შეტრუსულ-შეხანხლული გაქვს სიცოცხლე, მუხთალი ცხოვრებისგან წაწყმედილი გაქვს ოცნება... ამის მოსაშორებლად და განსაკურნავად მან გამოიგონა უებარი საშუალება...

დავით თურდოსპირელმა გახსნა სამრეცხაო და და იქ კაცობრიობის მიერ უწყალოდ დაფრქვეული ცრემლით ირეცხება და ყალანქარივით სპეტაკდება გამჭვარტილიანებული გულები...

ხალხო, საცოდავო ხლხო, ბეჩავო ხალხო! ახლა მაინც შეხვდი ახალ წელს გახალისებული გულით... ამ ახალ წელიწადს მაინც დააღწიე თავი ირათ კაეშანს.

წაიღე გულები თურდოსპირელის სამრეცხაოში... მუნ გასპეტაკდებიან იგინი...“ (3.34).

ნოველას იმედიანი დასასრული აქვს, რაც თავისუფალი ქვეყნის განახლებული ცხოვრების მაუწყებლად შეიძლება მივიჩნიოთ.

„იქნება ქუდ-ბედი მეწვიოს... იქნება მართლა გაიხსნას ცა და მართლა გამოჩნდეს დიდი ხნის სანუკვარი მეუფე-ოცნებარი, რომელიც ამისრულებს ნატვრას და მომმადლებს სამრეცხაოს, კაცთა შემჭვარტილ გულების გამბროლებელ სამრეცხაოს...“ (3.34).

დავით თურდოსპირელმა ჯერ კიდევ 1916 წელს შეუძახა, ცოტა შეფარვით, მაგრამ მაინც, უფლებაყრილ ქვეყანას განწმენდისა და განახლებისაკენ, 1918 წელს ჩვენს ქვეყანაში განვითარებულმა ისტორიულ-პოლიტიკურმა მოვლენებმა მწერალს უფრო მეტი ოპტიმიზმი შემატა და ერის გაჯანსაღების იმედი მეტად გაუღვივა.

დავით თურდოსპირელის ლიტერატურული მემკვიდრეობა ჩვენს ქვეყანაში მეოცე საუკუნის პირველ ნახევარში განვითარებული ისტორიულ-პოლიტიკური მოვლენების ფონზე იქმნებოდა, რამაც, ბუბებრივია, მწერლის შემოქმედებით ცხოვრებაზეც გავლენა იქონია. საგულისხმოა ის ფაქტი, რომ საქართველოს გასაბჭოების შემდეგ მას მხოლოდ საბავშვო თემატიკაზე შექმნილ ლექსებსა და მოთხრობებს უქვეყნებდნენ, პუბლიცისტიკა თუ თანადროული ყოფის ამსახველი ნაწარმოებები კი მხოლოდ არქივის კუთვნილებად რჩებოდა.

ლიტერატურა:

1. თურდოსპირელი, დ., „გულების სამრეცხველო“, გიორგი ლეონიძის სახელობის ლიტერატურული მუზეუმი, N 24466-7-1;
2. სიმბოლოთა ილუსტრირებული ენციკლოპედია, (2007): თბილისი: ბაკამი გამომცემლობა;

3. თურდოსპირელი, დ., (1919): „გულების სამრეცხაო“, ნოველათა კრებული „გაწყვეტილი ზღაპარი, სტამბა ვ.ა. რუხაძისა, გაბაშვილის შესავევი, N1.

Nino Kochloshvili

I. Gogebashvili Telavi State university

Sleeping water mystery in David Turdospireli's novel "Bagwash of Hearts"

Abstract

David Thurdospireli belongs to the number of Georgians who made their modest contribution to the development of the Twentieth Century Georgian Small Prose.

David Turdospireli's novel works are a bearer of all the features characteristic of a small prose, which is expressed by the glow of mood, insensitive epic embroidery, intense expression, rhythm, in some cases lyricism and refreshment, the structure of the dialogue or the use of fabulous and fabulous fantastic and fictional elements.

David Turdospireli's literary heritage is distinguished by an abundance of children's works, but attracts the attention of the reader as an interesting pattern of the writer's simultaneous era events and small prose reflecting general problems.

In this regard, the archive of a writer kept in the Museum of Literature retains many interesting materials, most of which are still unpublished and therefore remain beyond scientific circulation.

This time, we want to focus on the 1916 novel "Bagwash of Hearts. "

Water mystery, which falls asleep once in a century, gives a hope to novel's main character to help him make his youthful dreams come true.

It is not a coincidence that the character of the work still has water in the hope of purification of the soul. The water, as the carrier of divine density, is the almighty power of the faith of the world's peoples.

We think that one of the comforting things of our country's life was the faith that remained in the memory of Georgians about the almighty river.

Key words: David Thurdospireli, novel "Bagwash of Hearts"